

Rapport om grundläggande rättigheter 2018

FRA:s yttranden

År 2017 innebar både framgångar och motgångar för skyddet av de grundläggande rättigheterna. FRA:s Rapport om grundläggande rättigheter 2018 innehåller en granskning av de viktigaste händelserna på området och pekar ut både framsteg och återstående problemområden. I publikationen presenteras FRA:s yttranden om den huvudsakliga utvecklingen på de berörda tematiska områdena, tillsammans med en översikt över bakgrunden till dessa yttranden. Den ger en kortfattad men informativ översikt över de viktigaste utmaningarna för EU och dess medlemsstater när det gäller grundläggande rättigheter.

Innehållsförteckning

FOKUS	1. Nya synsätt: mot en rättighetsbaserad inställning till äldre	2
	2. EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och hur den används av medlemsstaterna	4
	3. Jämlikhet och icke-diskriminering	6
	4. Rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans	9
	5. Integrering av romer	11
	6. Asyl, viseringar, migration, gränser och integration	14
	7. Informationssamhället, privatliv och uppgiftsskydd	16
	8. Barns rättigheter	18
	9. Tillgång till rättslig prövning samt brottsoffers rättigheter	21
	10. Utvecklingen i fråga om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	24

1. Nya synsätt: mot en rättighetsbaserad inställning till åldrande

I detta kapitel granskas den omställning som sakta men säkert äger rum i inställningen till åldrande, från att se det som en slags behovskrävande nedsättning till en mer övergripande och rättighetsbaserad helhetssyn. Detta gradvisa paradigmskifte söker säkerställa att alla individers grundläggande rättighet till likabehandling respekteras, oavsett ålder, utan att för den sakens skull neka de som behöver det särskilt skydd och stöd. Att lägga fokus på de mänskliga rättigheterna står inte i motsättning till konkreta åldersspecifika behov – tvärtom, med ett rättighetsbaserat synsätt blir det lättare att tillgodose behoven på rätt sätt och samtidigt framhålla deras koppling till de mänskliga rättigheterna.

Arbetsmarknader och nationella system för socialt skydd har redan genomgått grundliga förändringar som en reaktion på ökad livslängd och de utmaningar ett åldrande samhälle innebär för nationella ekonomiska och sociala system. Denna process har inletts genom en rad initiativ i Europeiska unionen (EU) och resten av världen. Dessa inbegriper bekämpning av åldersdiskriminering på arbetsmarknaden, främjande av aktivt åldrande och stimulerande av längre arbetsliv, såväl som införande av åldersrelaterade reformer inom system för socialt skydd, närmare bestämt när det gäller pensioner, hälso- och sjukvård och tillhandahållande av långtidsvård. Reformerna håller också på att skifta från behovsbaserade strategier som syftar till att svara på åldersrelaterade "underskott" till ett fokus på den enskilda personen, en människa med grundläggande rättigheter och inneboende mänsklig värdighet. Enligt artikel 1 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna är människans värdighet okränkbar och ska skyddas och respekteras, oavsett ålder.

Genom detta skifte bör dock inte äldres åldersspecifika behov förbises, och inte heller bör man underskatta betydelsen av statens ansvar gentemot enskilda personer – inbegripet äldre – som kan behöva stöd. Äldre människor är dessutom en heterogen grupp med rätt olika behov och preferenser. Många preferenser och erfarenheter under livets gång påverkar resultaten på ålderns höst. Personers kön, huruvida de är invandrare eller tillhör en etnisk minoritet, har en funktionsnedsättning, såväl som socioekonomisk status och geografiska eller andra aspekter kan ha en sammansatt negativ effekt för äldre. Detta avgör i stor utsträckning till vilken grad de åtnjuter sina rättigheter.

De civila, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som fastställs i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna gäller för alla, oavsett ålder. Ålder nämns dock specifikt i artikel 21 som en grund för skydd mot diskriminering och i artikel 25, där rätten för äldre "att leva ett värdigt och oberoende liv och att delta i det sociala och kulturella livet" erkänns.

Icke-diskriminering och lika möjligheter för äldre på olika områden, samt ett värdigt liv, ingår även i den nyligen tillkännagivna europeiska pelaren för sociala rättigheter. Enligt Europeiska kommissionen går den europeiska pelaren för sociala rättigheter "delvis längre än det nuvarande regelverket". Syftet är att fundera över hur man kan utöka skyddet mot diskriminering på grund av ålder till områdena socialt skydd, inbegripet social trygghet och hälso- och sjukvård, utbildning samt tillgång till varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten.

Pelaren för sociala rättigheter är visserligen en icke rättsligt bindande uppsättning av principer och rättigheter, men den är ett tecken på EU-institutionernas och medlemsstaternas starka politiska vilja och åtagande att verka för ett mer socialt och inkluderande Europa – ett Europa som på ett bättre och mer respektfullt sätt utnyttjar hela sitt humankapital utan att någon utesluts. Detta utgör en möjlighet för EU och medlemsstaterna att uppvisa konkreta resultat vad gäller främjande och införande av rättigheter för äldre, som är en viktig del av humankapitalet och har en möjlighet att avsevärt bidra till livets alla aspekter.

Fastställande av regler och minimistandarder är dock bara första steget. Att öka medvetenheten och att använda samordnings- och övervakningsmekanismer är lika viktigt för att uppnå grundläggande

rättigheter för alla, inbegripet äldre, såsom föreskrivs i stadgan. I detta arbete är engagemang från både EU-institutionerna och medlemsstaterna mer än nödvändigt.

I detta avseende bör FRA:s yttranden, som beskrivs nedan, ses som byggstenar till stöd för övergången till en övergripande människorättsbaserad inställning till åldrande.

FRA:s yttrande 1.1

EU-lagstiftaren bör fortsätta inrikta sig på att anta direktivet om likabehandling. Direktivet kommer horisontellt att utvidga skyddet mot diskriminering på olika grunder, inbegripet ålder, till områden av särskild betydelse för äldre, inbegripet tillgång till varor och tjänster, socialt skydd, hälso- och sjukvård och bostäder.

FRA:s yttrande 1.2

För att uppnå resultat när det gäller skydd av sociala rättigheter bör EU-lagstiftaren fortskrida med konkreta rättsliga åtgärder, och därigenom ytterligare genomföra de principer och rättigheter som anges i den europeiska pelaren för sociala rättigheter. I detta avseende bör den säkerställa ett snabbt antagande av det föreslagna direktivet om balans mellan arbetsliv och privatliv samt påskynda förfarandena för antagande av en övergripande europeisk rättsakt om

tillgänglighet. För att säkerställa samstämmighet med resten av EU-lagstiftningen bör rättsakten om tillgänglighet omfatta bestämmelser genom vilka den kopplas till andra tillämpliga rättsakter, såsom förordningarna om de europeiska struktur- och investeringsfonderna.

FRA:s yttrande 1.3

EU-institutionerna och medlemsstaterna bör överväga att använda de europeiska struktur- och investeringsfonderna, såväl som EU:s andra finansieringsverktyg, för att främja en rättighetsbaserad inställning till åldrande. För att stärka reformer som främjar ett liv med värdighet och autonomi, såväl som möjligheter att delta för äldre, bör EU-institutionerna och medlemsstaterna under den kommande programperioden (efter 2020) åter bekräfta och stärka förhandsvillkoren, såväl som bestämmelserna för övervakning av deras genomförande. Genom sådana åtgärder bör det säkerställas att EU-finansieringen används i enlighet med de skyldigheter som följer av de grundläggande rättigheterna.

Vidare bör EU-institutionerna och medlemsstaterna systematiskt ta itu med de utmaningar som äldre ställs inför inom ramen för centrala politiska samordningsmekanismer, såsom den europeiska planeringsterminen.

2. EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och hur den används av medlemsstaterna

2017 var det åttonde året som Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna var i kraft som EU:s lagligt bindande akt om rättigheter. Den kompletterar nationella dokument om mänskliga rättigheter och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Precis som föregående år varierade stadgans tillämpning, liksom den roll den spelade, på nationell nivå: den tycks inte användas i rättsliga och lagstiftande förfaranden i någon större utsträckning än tidigare, och det var svårt att hitta exempel på politiska initiativ som främjar stadgan. Istället ser vi att nationella domstolar, parlament och regeringar fortfarande hänvisar till stadgan i liten omfattning och på ett ytligt sätt, vilket visar att man inte heller det här året tog till vara på dess potential.

Enligt EU-domstolens rättspraxis är EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna bindande för EU:s medlemsstater när de agerar inom ramen för EU:s lagstiftning. EU-lagstiftaren påverkar, inom nästan alla politikområden, direkt eller indirekt vardagen för de personer som bor i EU. Mot bakgrund av detta bör EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna utgöra en tillämplig norm när domare eller tjänstemän i medlemsstaterna utför sina dagliga arbetsuppgifter. I likhet med tidigare år (2012–2016), tyder FRA:s uppgifter på att rättsväsendet och förvaltningarna på nationell nivå endast använder sig av stadgan i en förhållandevis begränsad omfattning. Det verkar som om nästan ingen politik syftar till att främja stadgan, även om medlemsstaterna är skyldiga att inte endast respektera rättigheterna i stadgan utan att även "främja tillämpningen av dem i enlighet med sina respektive befogenheter" (artikel 51 i stadgan). När hänvisning görs till stadgan i lagstiftningsprocessen eller av rättsväsendet förblir dess användning ofta ytlig.

FRA:s yttrande 2.1

EU och dess medlemsstater bör främja ett ökat informationsutbyte om erfarenheter av och strategier för hänvisning till och användning av stadgan – mellan domare, advokatsamfund och förvaltningar i medlemsstaterna, men även över nationsgränserna. Vid främjande av detta informationsutbyte bör EU-medlemsstaterna utnyttja befintliga finansieringsmöjligheter på bästa sätt, till exempel inom ramen för programmet Rättsliga frågor.

EU-medlemsstaterna bör främja medvetenhet om rättigheterna i stadgan och säkerställa att riktade utbildningsmoduler erbjuds nationella domare och andra rättstillämpare.

Enligt artikel 51 (tillämpningsområde) i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna ska nationell lagstiftning som genomför EU:s lagstiftning överensstämma med stadgan. Precis som tidigare år har stadgans roll i de nationella lagstiftningsprocesserna varit tämligen begränsad under 2017: den är ingen uttalad och obligatorisk del av förfarandena för att granska lagligheten i eller bedöma effekterna av ny lagstiftning – till skillnad från nationella instrument för mänskliga rättigheter som systematiskt beaktas i sådana förfaranden. Liksom tidigare år har dessutom de nationella domstolarna i många beslut där de tillämpat stadgan inte motiverat varför den var tillämplig på de faktiska omständigheterna i målet.

FRA:s yttrande 2.2

Nationella domstolar samt regeringar och/eller parlament skulle kunna överväga en mer enhetlig granskning av artikel 51 (tillämpningsområde) för att i ett tidigt skede bedöma huruvida ett rättsligt ärende eller lagstiftningsärende är problematiskt i ljuset av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Standardiserade handböcker om de praktiska stegen för att kontrollera stadgans tillämplighet skulle kunna utarbetas för att ge jurister ett effektivt verktyg vid bedömningen av stadgans relevans för ett visst mål eller lagstiftningsförslag. I nuläget finns sådana handböcker endast i ett fåtal medlemsstater. FRA:s handbok om stadgans tillämplighet skulle kunna ge inspiration i detta avseende.

3. Jämlikhet och icke-diskriminering

2017 gjordes blandade framsteg när det gäller jämlikhet och icke-diskrimineringen i EU. Likabehandlingsdirektivet – som lades fram 2008 – hade vid årets slut inte antagits, men å andra sidan tillkännagav EU den europeiska pelaren för sociala rättigheter som grundas på principen om icke-diskriminering. Inskränkningar beträffande religiösa kläder och symboler på arbetet eller i det offentliga rummet fortsatte att vara ett bekymmer, något som särskilt drabbar muslimska kvinnor. Jämlikheten för hbt-personer (homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella) förbättrades något, i synnerhet vad gäller samkönade pars civilstånd. Samtidigt ser vi utifrån en stor mängd data om jämlikhet, från bland annat diskrimineringstester, att ojämlik behandling och diskriminering alltså förekommer i våra samhällen runtom i EU.

Resultaten från den andra undersökningen av minoriteter och diskriminering i Europeiska unionen (EU-MIDIS II) och olika nationella forskningsresultat som publicerats under 2017 bekräftar att diskriminering och ojämlik behandling på olika grunder förekommer inom centrala områden av livet i hela EU. EU och dess medlemsstater kan dock utnyttja politiska instrument för att främja jämlikhet: den europeiska pelaren för sociala rättigheter främjar skydd mot diskriminering utöver det befintliga regelverket inom området jämlikhet. I och med att det föreslagna direktivet om likabehandling ännu inte antagits har dock EU en hierarki av grunder. Förhandlingarna om det föreslagna direktivet i Europeiska unionens råd gick 2017 in på sitt nionde år och hade vid årets slut ännu inte slutförts.

Genom artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna förbjuds all diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Enligt artikel 19 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt kan rådet genom enhälligt beslut i enlighet med ett särskilt lagstiftningsförfarande och efter Europaparlamentets godkännande vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.

FRA:s yttrande 3.1

EU-lagstiftaren bör fortsätta inrikta sig på att anta direktivet om likabehandling för att säkerställa att EU erbjuder heltäckande skydd mot diskriminering inom centrala områden, oavsett en persons kön, ras eller etniska ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning.

FRA:s yttrande 3.2

EU-lagstiftaren bör vidta konkreta rättsliga åtgärder för att skapa ett starkare skydd när det gäller sociala rättigheter och ytterligare genomföra principerna och rättigheterna i pelaren för sociala rättigheter.

Begränsningar av religiös klädsel eller religiösa symboler på arbetsplatsen eller på offentliga platser var ämne för debatt om religion i EU även under 2017. Dessa begränsningar påverkar särskilt muslimska kvinnor som bär olika former av huvud- eller ansiktstäckande klädsel. Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna gav ytterligare vägledning inom detta område, avseende genuina yrkeskrav, förbudet mot synliga religiösa symboler och den offentliga användningen av religiös klädsel som helt täcker ansiktet. Vissa EU-medlemsstater begränsar täckande av ansiktet på offentliga platser för att främja sina ideal om inkluderande samhällen, eller för att bibehålla offentliganställdas, domares och allmänna åklagares neutralitet.

Enligt artikel 10 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna har var och en rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer. Enligt artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna ska all diskriminering på grund av religion eller övertygelse vara förbjuden. I artikel 22 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna föreskrivs även att unionen ska respektera den kulturella, religiösa och språkliga mångfalden.

FRA:s yttrande 3.3

EU:s medlemsstater bör säkerställa att grundläggande rättigheter och friheter skyddas när de överväger att införa begränsningar av symboler eller klädsel med koppling till religion. Alla lagstiftningsförslag eller administrativa förslag som kan begränsa friheten att utöva sin religion eller tro bör beakta de grundläggande rättigheterna och respekten för principerna om laglighet, nödvändighet och proportionalitet.

EU-medlemsstaterna fortsatte att genomföra åtgärder för att öka jämställdheten för homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella (hbti). Flera EU-medlemsstater likställde den civilrättsliga ställningen för par av samma kön med den för gifta par, även om det i vissa fall förekom begränsningar vad gäller adoption eller konstgjord befruktning. Andra vidtog åtgärder för att könskorrigering inte ska ses som något medicinskt ingrepp. En medlemsstat antog förenklade förfaranden för situationer när transpersoner vill ändra sitt registrerade kön. Frågan om en dubbel könsmarkör blev aktuell i vissa EU-medlemsstater. En gjorde det möjligt att använda bokstaven X i officiella handlingar som ett alternativ till man eller kvinna.

I artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna förbjuds diskriminering på grund av kön eller sexuell läggning. Kommissionen offentliggjorde i december 2015 en förteckning över åtgärder för att öka jämställdheten för hbti-personer, inbegripet förbättring av rättigheter och säkerställande av rättsligt skydd av hbti-personer och deras familjer, såväl som övervakning och tillämpning av befintliga rättigheter. Förteckningen över åtgärder täcker perioden 2016–2019. Även om förteckningen inte är rättsligt bindande ger den en vägledning om var och hur EU-medlemsstaterna kan se till att hbti-personer kan utnyttja sin rätt till jämställdhet och icke-diskriminering. EU och dess medlemsstater har åtagit sig att uppnå målen i 2030 års agenda för hållbar utveckling. I det tionde av målen för hållbar utveckling om

minskning av ojämlikheten inom och mellan länder fastställdes att ett delmål är att säkerställa lika möjligheter och minska förekomsten av ojämlika utfall. Detta inbegriper avskaffande av diskriminerande lagstiftning, politik och praxis, samt främjande av lagstiftning, politik och åtgärder av lämpligt slag.

FRA:s yttrande 3.4

EU:s medlemsstater uppmanas att fortsätta att anta och genomföra specifika åtgärder för att säkerställa att homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexuella personer (hbti) fullt ut kan utnyttja alla sina grundläggande rättigheter. Härvid uppmanas EU:s medlemsstater att använda den förteckning över åtgärder för främjande av hbti-jämställdhet som offentliggjorts av kommissionen som vägledning.

Jämlikhetsuppgifter är ett kraftfullt sätt att uppdaga mönster för ojämlikhet i EU-medlemsstater, och är en fast grund för evidensbaserad utformning av politik. Resultat från EU-MIDIS II och från forskning som publicerats av nationella likabehandlingsorgan och offentliga myndigheter under 2017 visar tydligt att diskriminering och ojämlik behandling djupt påverkar de europeiska samhällena. Resultat från forskning där testmetoden för diskriminering tillämpas ger ytterligare empiriska bevis för diskriminering vid tillträde till arbetsmarknaden och tillgång till bostäder på en rad grunder i flera EU-medlemsstater. Genom att systematiskt samla in uppgifter om ojämlikhet kan EU och dess medlemsstater övervaka effekten av politik och åtgärder som införs för att främja jämlikhet och icke-diskriminering samt anpassa dem för att förbättra deras ändamålsenlighet. EU och dess medlemsstater har åtagit sig att uppnå målen i 2030 års agenda för hållbar utveckling. Tillförlitliga jämlikhetsuppgifter skulle kunna göra det möjligt för EU och dess medlemsstater att mäta framstegen med avseende på målen 10.2 och 10.3 inom ramen för det tionde av målen för hållbar utveckling om minskning av ojämlikheten inom och mellan länder

Olika typer av uppgifter, såsom statistiska och administrativa uppgifter, såväl som vetenskapliga belägg, kan användas som stöd för beslutsfattande om främjande av likabehandling och bekämpning av diskriminering. Sådana uppgifter kan också användas för bedömning av genomförandet av direktivet om likabehandling oavsett ras (2000/43/EG) eller direktivet om likabehandling i arbetslivet (2000/78/EG). I sina allmänna politiska rekommendationer framhävde Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) behovet av bra uppgifter till stöd för kampen mot diskriminering. Dessutom innehåller FN:s konvention om rättigheter för personer med

funktionsnedsättning vägledning med avseende på insamling av jämlikhetsuppgifter.

FRA:s yttrande 3.5

EU-institutionerna och EU-medlemsstaterna uppmanas att fortsätta att stödja och finansiera insamlingen av tillförlitliga jämlikhetsuppgifter av EU:s byråer och organ, nationella statistikmyndigheter, nationella likabehandlingsorgan, andra offentliga myndigheter och akademiska institutioner. Dessutom uppmanas EU-medlemsstater att förse Eurostat med tillförlitliga jämlikhetsuppgifter, för att göra det möjligt för EU att ta fram riktade program och åtgärder för främjande av likabehandling och icke-diskriminering. När så är möjligt och relevant bör de insamlade uppgifterna inte endast delas upp enligt kön och ålder, utan även enligt etniskt ursprung, funktionsnedsättning och religion.

4. Rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans

Det har gått 17 år sedan direktivet om likabehandling oavsett ras antogs, och nio år sedan rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. Ändå utsätts invandrare och etniska minoritetsgrupper fortfarande för omfattande diskriminering, trakasserier och diskriminerande etnisk profilering i hela EU, enligt den andra EU-undersökningen av minoriteter och diskriminering som FRA genomfört. Europeiska kommissionen bistod EU-länderna i deras arbete mot rasism och hatbrott genom EU:s högnivågrupp för bekämpande av rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans. Den fortsatte också att på nära håll övervaka genomförandet av direktivet om likabehandling oavsett ras och av rambeslutet. Även om flera EU-länder har sett över sin lagstiftning mot rasism var det endast 14 av dem som år 2017 hade handlingsplaner och strategier för att bekämpa rasism och etnisk diskriminering.

Trots de politiska initiativ som tagits inom ramen för EU:s högnivågrupp för bekämpande av rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans fortsätter rasism och främlingsfientliga hatbrott och främlingsfientlig hatpropaganda att i hög grad påverka livet för miljoner människor i EU. Detta åskådliggörs genom resultat från EU-MIDIS II och rapporterades i FRA:s regelbundna översikter av migrationsrelaterade problem som har att göra med de grundläggande rättigheterna.

I artikel 1 i rambeslutet om rasism och främlingsfientlighet beskrivs åtgärder som medlemsstater ska vidta för att straffa avsiktliga rasistiska eller främlingsfientliga gärningar. I artikel 4 a i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering anges vidare att konventionsstaterna ska göra uppmaning till rasdiskriminering liksom alla våldshandlingar mot en viss ras eller grupp av personer straffbart enligt lag.

FRA:s yttrande 4.1

EU:s medlemsstater bör säkerställa att alla fall av påstådda hatbrott, inbegripet hatpropaganda, faktiskt registreras, utreds samt tas upp i domstol och prövas. Detta behöver göras i enlighet med tillämplig lagstiftning på nationell nivå, EU-nivå samt europeisk och internationell nivå.

EU:s medlemsstater bör satsa ytterligare på att systematiskt registrera, samla in och offentliggöra årsvis jämförbara uppgifter om hatbrott för att göra det möjligt att ta fram effektiva och evidensbaserade rättsliga och politiska åtgärder mot dessa företeelser. Samtliga uppgifter bör samlas in i enlighet med nationella rättsliga ramar och EU:s dataskyddslagstiftning.

Trots den starka rättsliga ram som fastställts genom direktivet om likabehandling oavsett ras (2000/43/EG) visar resultaten från EU-MIDIS II och andra uppgifter att många invandrare och etniska minoritetsgrupper utsätts för höga nivåer av diskriminering på grund av sin etniska bakgrund eller invandrarbakgrund, såväl som potentiellt besläktade kännetecken, såsom hudfärg och religion. Resultaten vittnar om att det har skett få framsteg jämfört med åtta år tidigare, när den första EU-MIDIS-undersökningen gjordes. Andelen diskriminerade ligger kvar på nivåer som väcker djup oro. De visar även att de flesta uppgiftslämnarna inte känner till någon organisation som erbjuder stöd eller rådgivning till diskrimineringsoffer, och att majoriteten av dem inte känner till något likabehandlingsorgan.

FRA:s yttrande 4.2

EU:s medlemsstater bör säkerställa bättre genomförande och tillämpning av direktivet om likabehandling oavsett ras. De bör även informera om antidiskrimineringslagstiftning och de tillämpliga prövningsmekanismerna, i synnerhet bland personer som troligast kommer att drabbas av diskriminering, såsom personer tillhörande etniska minoriteter. Medlemsstaterna bör särskilt säkerställa att påföljderna är tillräckligt ändamålsenliga, proportionella och avskräckande, enligt vad som krävs i direktivet om likabehandling oavsett ras.

Under 2017 hade endast 14 EU-medlemsstater upprättat särskilda nationella handlingsplaner för att bekämpa rasdiskriminering, rasism eller främlingsfientlighet. Enligt FN:s Durbandeklaration och handlingsprogram, som upprättades efter världskonferensen mot rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans, har partsstaterna det primära ansvaret för att bekämpa rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans. EU:s högnivågrupp för bekämpande av rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans är ett forum där EU:s medlemsstater kan utbyta praxis för att säkerställa ett framgångsrikt genomförande av sådana handlingsplaner.

FRA:s yttrande 4.3

EU:s medlemsstater bör ta fram särskilda nationella handlingsplaner för att bekämpa rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans. Härvid kan medlemsstaterna använda sig av den praktiska vägledningen från kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter om hur sådana planer kan tas fram. Enligt denna vägledning bör det i handlingsplanerna fastställas mål och åtgärder, ansvariga statliga organ och måldatum, anges resultatindikatorer samt föreskrivas övervaknings- och utvärderingsmekanismer. Att genomföra sådana planer skulle vara ett effektivt sätt för EU:s medlemsstater att säkerställa att de fullgör sina åtaganden enligt direktivet om likabehandling oavsett ras och rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet.

Såsom rapporterats i tidigare rapporter om grundläggande rättigheter visar uppgifter från EU-MIDIS II att personer tillhörande etniska minoritetsgrupper fortsätter att utsättas för diskriminerande profilering från polisens sida. Sådan profilering kan undergräva förtroendet för brottsbekämpande myndigheter bland personer med bakgrund inom etniska minoriteter, som ofta blir stoppade och kroppsvisiterade utan något annat skäl än sitt utseende. Denna praxis strider mot principerna i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering och andra internationella standarder, inbegripet dem som ingår i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och besläktad rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, såväl som EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och direktivet om likabehandling oavsett ras.

FRA:s yttrande 4.4

EU:s medlemsstater bör sätta stopp för diskriminerande former av profilering. Detta skulle kunna åstadkommas genom att brottsbekämpande personal ges systematisk utbildning i antidiskrimineringslagstiftningen för att bättre förstå omedveten partiskhet samt för att ifrågasätta stereotyper och fördomar. En sådan utbildning skulle även kunna öka medvetenheten om vilka konsekvenser diskriminering får samt hur man kan gå tillväga för att öka förtroendet för polisen bland personer tillhörande minoritetsgrupper. Dessutom skulle EU:s medlemsstater, för att övervaka diskriminerande profileringsrutiner, kunna överväga att registrera användningen av befogenheten att stoppa och kroppsvisitera. De skulle i synnerhet kunna registrera etniciteten hos dem som utsätts för kontroller – vilket för närvarande sker i en medlemsstat – i enlighet med nationella rättsliga ramar och EU:s dataskyddslagstiftning.

5. Integrering av romer

EU-ramen för nationella strategier för integrering av romer har ännu inte lett till några stora eller påtagliga framsteg, trots att åtgärder för att förbättra integreringen av romer i EU-länderna fortlöpande genomförs. Romer går nu i större utsträckning i skolan, men de lämnar den fortfarande ofta med högst grundskoleutbildning och segregering i utbildningssystemet fortsätter att vara ett problem. Deras situation i fråga om sysselsättning, utbildning, bostäder och hälsa har knappast förbättrats, och den ihållande antiziganismen, som tar sig uttryck i diskriminering, trakasserier och hatbrott, är fortfarande ett stort hinder för romernas integrering. Att motverka antiziganismen blev en större politisk prioritering 2017, vilket återspeglas i Europaparlamentets resolution om aspekter som rör de grundläggande rättigheterna i integreringen av romer i EU. Mer arbete krävs för att övervaka att åtgärder för integrering genomförs och hur effektiva de är. Särskild uppmärksamhet bör då riktas mot unga marginaliserade och socialt utestängda romer, män som kvinnor.

Resultaten från FRA:s undersökningar visar att antiziganism fortfarande är ett stort hinder för inkludering av romer. Romer fortsätter att utsättas för diskriminering på grund av sin etnicitet vid tillgång till utbildning, anställning, bostäder och hälso- och sjukvård. Diskriminering och antiziganism strider mot rätten till icke-diskriminering som de tillerkänns enligt artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, direktivet om likabehandling oavsett ras (2000/43/EG) samt andra europeiska och internationella människorättsinstrument. I rådets rekommendation från 2013 om verkningfulla åtgärder för integrering av romer rekommenderas dessutom att medlemsstater vidtar de åtgärder som krävs för att säkerställa en god tillämpning i praktiken av direktivet om likabehandling oavsett ras. Behovet att bekämpa diskriminering mot romer genom att genomföra direktivet om likabehandling oavsett ras och rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet, med särskild inriktning på könsaspekter, framhölls i tidigare FRA-rapporter, inbegripet rapporten från EU-MIDIS II Romer – resultat i urval och Rapport om grundläggande rättigheter 2017.

FRA:s yttrande 5.1

EU:s medlemsstater bör säkerställa att bekämpning av antiziganism integreras i politiska åtgärder och kombineras med aktiv inkluderingspolitik, mot etniskt relaterad ojämlikhet och fattigdom, i enlighet med direktivet om likabehandling oavsett ras och rambeslutet om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. De bör även inbegripa informationsåtgärder om

fördelarna med integrering av romer, som riktas till allmänheten, tjänsteleverantörer, offentlig utbildningspersonal och polisen. Sådana åtgärder skulle kunna inbegripa undersökningar eller kvalitativ forskning som genomförs på nationell eller lokal nivå för att förstå den sociala effekten av antiziganism.

Inskrivningen av romer på förskola har ökat, vilket är ett tecken på investeringar och åtgärder från statlig nivå till stöd för förskoleverksamhet. Trots en minskning av andelen av unga romer med högst grundskoleutbildning hoppar fortfarande ungefär 7 av 10 romer mellan 18 och 24 år av skolan. Dessutom har segregeringen inom utbildningen ökat i flera EU-medlemsstater och diskrimineringsituationen inom utbildningen har inte förbättrats nämnvärt. I artikel 3.3 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) beskrivs vikten av att bekämpa social utestängning och diskriminering, och av att skydda barnets rättigheter, även rätten till utbildning. Enligt artikel 21 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna är all diskriminering på grund av etnicitet eller ras uttryckligen förbjuden. Enligt rådets rekommendation från 2013 om verkningfulla åtgärder för integrering av romer ska all eventuell skolsegregering undanröjas och hållbarheten och den långsiktiga effekten av detta undanröjande av segregering säkerställas. Direktivet om likabehandling oavsett ras är också tillämpligt för utbildningsområdet. Det faktum att överträdelseförfaranden har inletts mot tre medlemsstater gällande segregering inom utbildning i samband med överträdelser

av direktivet om likabehandling oavsett ras ger en fingervisning om problemets allvar.

FRA:s yttrande 5.2

Nationella utbildningsmyndigheter bör ge det stöd och de resurser som behövs till skolor med romska elever för att behandla alla aspekter av inkludering inom utbildning: att öka deltagandet i utbildning och att minska andelen skolavhoppare. EU-medlemsstaterna bör satsa ytterligare på att ta itu med segregering inom utbildning, för att skapa hållbarhet på längre sikt och parallellt ta itu med diskriminering och antiziganism. Åtgärder för att minska segregeringen bör åtföljas av informationsinsatser och främjande av mångfald i skolor, riktade till lärare, elever och föräldrar.

Förbättrat utbildningsdeltagande för romer har inte alltid lett till större sysselsättning eller deltagande på arbetsmarknaden. Långtidsarbetslöshet förblir en utmaning, samtidigt som integreringen på arbetsmarknaden är ännu svårare för unga romer och romska kvinnor. Vissa projekt och politiska åtgärder har inriktats på behoven bland unga romer och romska kvinnor som är anställda, men föga systematisk uppmärksamhet har ägnats åt just dessa grupper. I rådets rekommendation från 2013 om verkningfulla åtgärder för integrering av romer uppmanas EU:s medlemsstater att vidta verkningfulla åtgärder för att garantera likabehandling av romer vad gäller tillträde till arbetsmarknaden – till exempel genom åtgärder för att främja möjligheterna till en första arbetslivserfarenhet och yrkesutbildning, egenföretagande och entreprenörskap, tillgång till traditionell arbetsförmedling samt för att avlägsna hinder såsom diskriminering. I den europeiska pelaren för sociala rättigheter från 2017 anges att utbildning och livslångt lärande kan främja övergångar till arbetsmarknaden, såväl som jämställdhet, lika möjligheter och aktivt stöd till sysselsättning, i synnerhet för ungdomar och arbetslösa.

FRA:s yttrande 5.3

EU:s medlemsstater bör stärka åtgärderna till stöd för romers tillträde till arbetsmarknaden. Sysselsättningspolitik, nationella arbetsförmedlingar och företag, i synnerhet på lokal nivå, bör tillhandahålla stöd för möjliggörande av egenföretagande och entreprenörskap. De bör även genomföra utåtriktad verksamhet riktad mot romer för stöd till deras fullständiga integrering på arbetsmarknaden, med fokus på romska kvinnor och ungdomar.

För att integrationsåtgärderna för romer ska lyckas är det viktigt att romer deltar på ett meningsfullt sätt i projekt och i utformningen och genomförandet av lokal politik och lokala strategier. Romers deltagande på nationell nivå är viktigt för utformningen och övervakningen av nationella integrationsstrategier för romer eller integrerade politiska åtgärder och bör stödjas genom plattformar för dialog och deltagande på nationell nivå. I synnerhet på lokal nivå kan mekanismer för samarbete med lokala myndigheter och organisationer i det civila samhället underlätta lokalbefolkningens, inbegripet romers, deltagande. I rådets rekommendation från 2013 om verkningfulla åtgärder för integrering av romer efterlyses aktivt engagemang och aktiv delaktighet från romerna samt lämpliga lokala integrationsstrategier. FRA:s erfarenhet genom dess forskning om lokalt engagemang för integrering av romer visar hur lokala samhällen kan ges möjlighet att delta i utformningen av projekt och strategier.

FRA:s yttrande 5.4

EU:s medlemsstater bör se över sina nationella integrationsstrategier för romer eller integrerade politiska åtgärder för främjande av politiska strategier som bygger på deltagande och inom ramen för integrationsprojekt, med särskild uppmärksamhet på den lokala nivån och på stöd till lokalt ledda insatser. Europeiska struktur- och investeringsfonder och andra finansieringskällor bör användas för att främja romers deltagande och lokalt ledda integrationsprojekt.

I rådets rekommendation från 2013 om verkningfulla åtgärder för integrering av romer uppmanas EU:s medlemsstater att på lämpligt sätt övervaka och utvärdera sina nationella strategiers eller integrerade politiska åtgärders verkningfullhet. Sådana övervakningsmekanismer ska när så är möjligt inbegripa relevanta kvalitativa och kvantitativa uppgifter, samtidigt som det säkerställs att datainsamlingen stämmer överens med tillämplig nationell lagstiftning och unionslagstiftning, i synnerhet vad gäller skydd av personuppgifter. Flera medlemsstater har inbegripit kvalitativa och kvantitativa indikatorer för att mäta framstegen i integreringen av romer, men andra har fortfarande inte inrättat några övervakningsmekanismer. Få övervakningsmekanismer omfattar information om effektiv användning av EU-medel.

FRA:s yttrande 5.5

Medlemsstaterna bör förbättra eller inrätta övervakningsmekanismer för integrering av romer, i linje med rådets rekommendation från 2013 om verkningsfulla åtgärder för integrering av romer i medlemsstaterna. Övervakningsmekanismerna bör inbegripa ytterligare insamling av anonymiserade uppgifter enligt etnicitet och kön, i linje med EU:s dataskyddslagstiftning, och relevanta frågor i storskaliga undersökningar, såsom arbetskraftundersökningen och EU-statistik över inkomst och levnadsvillkor. Övervakningsmekanismerna bör inbegripa det civila samhället och lokala romska grupper. Oberoende bedömningar avseende romer bör även vara inriktade på EU-medlens användning och ändamålsenlighet, och bör direkt användas som underlag till förbättring av de politiska åtgärderna.

6. Asyl, viseringar, migration, gränser och integration

Antalet irreguljära migranter som kom till Europa via havet halverades jämfört med 2016, och uppgick 2017 till sammanlagt 187 000. Fler än 3 100 människor dog emellertid när de försökte korsa havet för att nå Europa. Det kom också fler påståenden om polismisshandel av migranter längs västra Balkanrutten. Några av EU-länderna brottades fortfarande med mottagningen av asylsökande. Migrations- och säkerhetsutmaningar blev alltmer sammankopplade, med storskaliga EU-informationssystem som både hanterar invandringen och stärker säkerheten. Samtidigt förvärrade kraven på mer effektiva åtgärder mot den irreguljära migrationen de redan befintliga riskerna för de grundläggande rättigheterna.

Även om det antal personer som anlände till EU:s yttre gräns på ett otillåtet sätt minskade under 2017 återstår väsentliga utmaningar inom området grundläggande rättigheter. Vissa av de allvarigaste brotten gäller misshandel av migranter som korsar gränsen genom att kringgå gränskontrollerna. Rapporterna om kränkande beteende ökade markant under 2017, i synnerhet på den västra Balkanrutten. Uppgiftslämnare i FRA:s EU-MIDIS II-undersökning, där 12 000 första generationens invandrare i EU intervjuades, uppgav också att de har erfarenheter av våld från polisens eller gränskontrolltjänstemännens sida. Trots det stora antalet anklagelser inleds straffrättsliga förfaranden sällan – delvis på grund av offrens motvilja att driva sina anspråk, men även på grund av otillräckliga bevis. Fällande domar är ovanliga.

I artikel 4 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna förbjuds tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling. Förbudet är absolut, det vill säga det finns inget utrymme för undantag eller dispens.

FRA:s yttrande 6.1

EU:s medlemsstater bör stärka sina förebyggande åtgärder för att minska risken att enskilda poliser eller gränskontrolltjänstemän gör sig skyldiga till kränkande beteende vid gränserna. Alla rapporter om misshandel bör utredas ordentligt och förövarna ställas inför rätta.

Under 2017 gav EU hög prioritet åt att reformera sina storskaliga it-system inom området migration och asyl. Genom "interoperabilitet" kommer de olika systemen att vara bättre sammankopplade med varandra. Identiteter som är lagrade i olika

system kommer att sammanföras i ett centralregister och en mekanism kommer att upptäcka om samma person är lagrad i it-systemen under olika namn eller identiteter. Alla aspekter av de föreslagna förordningarna om interoperabilitet har inte genomgått noggrann granskning rörande grundläggande rättigheter.

Reformerna av it-systemen påverkar flera rättigheter som skyddas genom EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, inbegripet rätten till skydd av personuppgifter (artikel 8), barnets rättigheter (artikel 24), rätten till asyl (artikel 18), rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 47) och rätten till frihet och personlig säkerhet (artikel 6).

FRA:s yttrande 6.2

EU bör därför säkerställa att antingen EU-lagstiftaren eller oberoende expertorgan grundligen utvärderar alla effekter på grundläggande rättigheter som de olika förslagen om interoperabilitet har innan de antas och genomförs, med särskild inriktning på kvinnors och mäns olika erfarenheter.

EU och dess medlemsstater har satsat mycket på att öka återsändningen av migranter som vistas illegalt i EU. Immigrationsmyndigheter och andra berörda myndigheter anser att frihetsberövande är en viktig byggsten för effektiva återsändningar. Den reviderade handboken om återvändande, som antogs 2017, innehåller en förteckning över situationer som EU-medlemsstater bör betrakta som en "risk för avvikande" – i praktiken den vanligaste motiveringen till beslut om frihetsberövande. I handboken anges även förhållanden vid vilka en risk för avvikande

bör förutsättas, varvid skyldigheten att motbevisa detta överförs till den enskilda personen. Bristen på jämförbar statistik över frihetsberövande av migranter i EU gör det svårt att bedöma i vilken grad den ökade uppmärksamheten på att göra återsändningar effektivare har lett till en ökning av antalet frihetsberövade migranter. Rapporter som tyder på mönster av godtyckligt frihetsberövande har dock framkommit i olika EU-medlemsstater.

Frihetsberövande utgör ett stort intrång i rätten till frihet, som skyddas genom artikel 6 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Allt frihetsberövande måste därför ske med respekt för de skyddsåtgärder som inrättats för att förhindra olagligt och godtyckligt frihetsberövande.

FRA:s yttrande 6.3

När enskilda personer berövas sin frihet av immigrationsrelaterade skäl måste EU:s medlemsstater respektera alla skyddsåtgärder i stadgan och i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Mer specifikt måste frihetsberövande vara nödvändigt i det enskilda fallet.

FRA har konsekvent framhållit vikten av övervakning av påtvingade återvändanden i enlighet med artikel 8.6 i återvändandedirektivet, som ett verktyg för att främja återvändanden i enlighet med de grundläggande rättigheterna. Alla EU-medlemsstater har inte inrättat operativa övervakningssystem för påtvingade återvändanden.

Genomförandet av återvändanden innebär stora risker med anknytning till de centrala grundläggande rättigheter som fastställs i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, inbegripet rätten till liv (artikel 2), förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande bestraffning och behandling (artikel 4), rätten till frihet (artikel 6), rätten till ett effektivt rättsmedel och principen om *non-refoulement* (artikel 19).

FRA:s yttrande 6.4

Alla EU-medlemsstater som omfattas av återvändandedirektivet ska inrätta ett effektivt övervakningssystem för återvändanden.

7. Informationssamhället, privatliv och uppgiftsskydd

2017 var ett viktigt år sett till både tekniska innovationer och skyddet för personlig integritet och personuppgifter. Teknikens snabba utveckling medförde lika många möjligheter som utmaningar. EU-länderna och EU-institutionerna blev färdiga med det förberedande arbetet för tillämpningen av EU:s uppgiftsskyddspaket, något som gav upphov till nya utmaningar. Exponentiella framsteg inom forskning om stordata och artificiell intelligens, med sina lovande utsikter inom så olika områden som hälso- och sjukvård, säkerhet och näringsliv, fick offentliga myndigheter och det civila samhället att fundera över hur de kommer att påverka medborgarna i praktiken – i synnerhet deras grundläggande rättigheter. Samtidigt satte två storskaliga attacker med sabotageprogram den digitala säkerheten på hårt prov. Alla dessa händelser visar att EU:s senaste reformer avseende uppgiftsskydd och it-säkerhet ligger rätt i tiden och är viktiga, liksom dess pågående arbete med personlig integritet på internet.

I artikel 8.3 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och i artikel 16.2 i EUF-fördraget erkänns att skyddet av personuppgifter är en grundläggande rättighet. I artiklarna bekräftas att en oberoende myndighet ska kontrollera att reglerna för skydd av personuppgifter efterlevs. Tillsynen över och tillämpningen av rättigheterna till skydd av personuppgifter blir möjlig om sådana myndigheter har de mänskliga, tekniska och finansiella resurser som krävs, inbegripet lämpliga lokaler och lämplig infrastruktur, för att säkerställa ett effektivt utförande av sina uppgifter och utövande av sina befogenheter. Ett sådant krav baseras på artikel 52.2 i den allmänna dataskyddsförordningen.

FRA:s yttrande 7.1

EU:s medlemsstater bör grundligt utvärdera vilka mänskliga och finansiella resurser, inbegripet teknisk kompetens, som krävs för verksamheten vid dataskyddsmyndigheter, mot bakgrund av deras nya ansvarsområden till följd av de utökade befogenheter och behörigheter som fastställs i den allmänna dataskyddsförordningen.

I den allmänna dataskyddsförordningen krävs det att dataskyddsmyndigheterna ska säkerställa medvetenhet och kunskap om rättigheterna och riskerna

med anknytning till behandling av personuppgifter. De flesta riktlinjer och informationskampanjer är dock främst tillgängliga online, så tillgång till internet är avgörande för medvetenheten om rättigheter. I en majoritet av medlemsstaterna finns det fortfarande en betydande digital klyfta mellan generationerna vad gäller användning av internet.

FRA:s yttrande 7.2

Dataskyddsmyndigheterna bör säkerställa att alla personuppgiftsansvariga ägnar särskild uppmärksamhet åt äldre EU-medborgare, för att garantera lika medvetenhet om dataskydds- och integritetsrättigheter, och för att minska den sårbarhet som orsakas av digital analfabetism.

Med beaktande av Europeiska unionens domstols analys bör lagringen av uppgifter i enlighet med avtalet och direktivet om passageraruppgiftssamlingar (PNR) begränsas till vad som är strikt nödvändigt. Detta innebär att uppgifter inte lagras om passagerare som redan har avrest eller som, i princip, inte utgör en risk för terrorism eller allvarlig gränsöverskridande brottslighet – åtminstone då varken kontroller eller verifieringar eller några andra förhållanden har gett några objektiva bevis för en sådan risk.

FRA:s yttrande 7.3

Vid översynen av PNR-direktivet i enlighet med artikel 19 bör EU-lagstiftaren vara särskilt uppmärksam på Europeiska unionens domstols analys. I synnerhet bör den överväga en översyn av bestämmelserna i PNR-direktivet för att begränsa lagringen av uppgifter, efter flygpassagerarnas avresa, till de passagerare som objektivt sett kan utgöra en risk vad gäller terrorism och/eller allvarlig gränsöverskridande brottslighet.

Dataskyddsmyndigheterna ska övervaka och tillämpa den allmänna dataskyddsförordningen, och främja kunskapen om riskerna, reglerna, skyddsåtgärderna och rättigheterna med koppling till behandling av personuppgifter. Denna uppgift blir än viktigare i samband med analys av stordata, som möjliggör tillgång till samt utbyte och automatiserad användning av personuppgifter utan motstycke. Såsom Europaparlamentet och Europarådet har framhållit skulle en sådan behandling – som sköts av fysiska personer, privata företag och offentliga myndigheter – kunna innebära ett antal utmaningar vad gäller enskilda personers grundläggande rättigheter, i synnerhet deras rätt till integritet, skydd av personuppgifter och icke-diskriminering. Ytterligare forskning är fortfarande nödvändig för att tydligt identifiera sådana utmaningar och för att skyndsamt ta itu med dem.

FRA:s yttrande 7.4

EU:s medlemsstater bör utvärdera inverkan av analys av stordata och överväga hur man kan hantera risker med anknytning till grundläggande rättigheter genom starka, oberoende och effektiva tillsynsmekanismer. Med tanke på deras expertis bör dataskyddsmyndigheterna aktivt engageras i dessa förfaranden.

Genom direktivet om säkerhet i nätverks- och informationssystem (NIS-direktivet) stärks den allmänna säkerheten i nätverks- och informationssystem, bland annat genom införandet av en rad skyldigheter för nationella "leverantörer av samhällsviktiga tjänster", såsom el-, transport-, vatten-, energi- och värdinfrastruktur samt digital infrastruktur, för att säkerställa att en effektiv strategi genomförs i alla dessa mycket viktiga sektorer. Mer specifikt åläggs medlemsstaterna genom artikel 8 i direktivet att utse en eller flera nationella behöriga myndigheter, såväl som en gemensam nationell kontaktpunkt, för säkerhet i nätverks- och informationssystem vilka "när så är lämpligt och i överensstämmelse med

nationell rätt, [ska] samråda och samarbeta med de relevanta nationella rättsvårdande myndigheterna och de nationella dataskyddsmyndigheterna". I genomförandeinitiativ i flera medlemsstater har det framhållits att de principer om dataskydd som ingår i den allmänna dataskyddsförordningen vederbörligen bör tas med och återspeglas i nationell lagstiftning om införlivande av NIS-direktivet.

FRA:s yttrande 7.5

EU:s medlemsstater bör säkerställa att nationella bestämmelser om införlivande av NIS-direktivet i nationell lagstiftning stämmer överens med de skyddsprinciper som ingår i den allmänna dataskyddsförordningen. De nationella bestämmelserna ska i synnerhet stämma överens med principerna om ändamålsbegränsning, uppgiftsminimering, datasäkerhet, lagringsminimering och ansvarsskyldighet, särskilt vad gäller NIS-direktivets skyldighet för nationella myndigheter att samarbeta med nationella brottsbekämpande organ och dataskyddsmyndigheter.

8. Barns rättigheter

Andelen fattiga barn i EU minskade något generellt sett, men den är fortsatt hög. Nästan 25 miljoner barn befinner sig i riskzonen för fattigdom eller socialt utanförskap. Sju procent av barnfamiljerna i EU lider av allvarlig bostadsbrist. I den europeiska pelaren för sociala rättigheter framhålls barns rätt att bli skyddade mot fattigdom och till lika möjligheter. Den lyfter särskilt fram överkomlig förskoleverksamhet och barnomsorg av god kvalitet. Migrerande barn och flyktingbarn fortsatte att komma till Europa för att söka skydd, även om de var färre än under 2015 och 2016. Europeiska kommissionen tillhandahöll politisk vägledning med sitt meddelande om att skydda migrerande barn medan EU-länderna fortsatte sitt arbete med lämpliga åtgärder för att tillhandahålla barnen boende, utbildning, psykologiskt stöd och övergripande integrering. Genomförandet av principen om barnets bästa var även fortsättningsvis en konkret utmaning i migrationssammanhang. Ytterst få framsteg gjordes för att minska förvarstagen av barn. Samtidigt fokuserade olika europeiska och nationella initiativ på riskerna för radikaliserings och våldsbejakande extremism bland unga.

I linje med trenden under de föregående två åren har det antal barn i EU som riskerar att drabbas av fattigdom eller socialt utanförskap fortsatt att minska. Icke desto mindre befinner sig nästan 25 miljoner barn i riskzonen för fattigdom eller socialt utanförskap. Detta kräver brådskande uppmärksamhet från EU och dess medlemsstater. I artikel 24 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna fastställs att "[b]arn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd". Den europeiska planeringsterminen inbegrep 2017 ett ökat antal landspecifika rekommendationer med anknytning till barn – men, för första gången, inga med anknytning till barnfattigdom. EU:s medlemsstater använder endast i mycket begränsad omfattning kommissionens rekommendation från 2013 med titeln "Bryta det sociala arvet – investera i barnens framtid" i sina nationella reformprogram som en del av den europeiska planeringsterminen. Även om den har kritiserats av aktörer i det civila samhället skulle den europeiska pelaren för sociala rättigheter kunna utgöra en möjlighet att påverka barnfattigdomen och stärka kommissionens rekommendation från 2013, vars genomförande kommissionen utvärderade under 2017.

FRA:s yttrande 8.1

Europeiska unionen och dess medlemsstater bör säkerställa att de fullgör de åtaganden som ingår i den europeiska pelaren för sociala rättigheter för att skydda barn från fattigdom samt ge tillgång till överkomlig förskoleverksamhet och vård av god kvalitet utan diskriminering.

De bör även säkerställa rätten för flickor och pojkar med missgynnad bakgrund till specifika åtgärder för att stärka lika möjligheter. Genomförandet av pelaren kräver konkreta lagstiftningsförslag, handlingsplaner, budgetanslag och övervakningssystem inom alla områden som påverkar barn och deras familjer, såsom anställning, jämställdhet, tillgång till hälso- och sjukvård, utbildning och överkomliga bostäder.

EU:s medlemsstater bör utnyttja kommissionens rekommendation från 2013 med titeln "Bryta det sociala arvet – investera i barnens framtid" när de presenterar sina nationella reformprogram för den europeiska planeringsterminen.

Sju procent av barnfamiljerna i EU har undermåliga bostäder. De bor i överfulla hushåll med minst en av följande brister: ett läckande tak, inget badkar/ingen dusch och ingen toalett inomhus, eller otillräcklig belysning. Trots bristen på EU-omfattande uppgifter om vräkningar och hemlöshet framhålls i rapporter från nationella statistikkontor och icke-statliga organisationer att antalet barn på institutioner för hemlösa ökar. I artikel 34.3 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna erkänns "rätten till socialt stöd och till stöd till boendet som, i enlighet med närmare bestämmelser i unionsrätten samt i nationell lagstiftning och praxis, är avsedda att trygga en värdig tillvaro för alla dem som saknar tillräckliga medel". Principerna i den europeiska pelaren för sociala rättigheter inbegriper även tillgång till

subventionerat boende, skydd mot tvångsvräkning och stöd till hemlösa. I motsats till den reviderade europeiska sociala stadgan fastställs dock inte några bindande åtgärder i pelaren. Vid ratificeringen av den reviderade europeiska sociala stadgan godtog dock endast sju medlemsstater bestämmelsen om rätten till boende som bindande.

FRA:s yttrande 8.2

EU:s medlemsstater bör fastställa att kampen mot allvarligt undermåliga bostäder är en politisk prioritering och säkerställa att barnfamiljer, i synnerhet de som befinner sig i riskzonen för fattigdom, har prioriterad tillgång till subventionerat boende eller ges tillräckligt bostadsbidrag. Berörda myndigheter bör ta itu med hemlöshet och genomföra åtgärder som inbegriper förebyggande eller uppskjutning av vräkningar av barnfamiljer, i synnerhet under vintertid. Härvid bör medlemsstaterna utnyttja de olika finansieringsprogram för boende som EU erbjuder.

EU bör främja regionalt och nationsöverskridande utbyte av praxis med anknytning till praktiska åtgärder för att förebygga vräkningar av barnfamiljer. EU bör även främja EU-omfattande insamling av uppgifter om vräkningar av barnfamiljer och om hemlöshet.

Antalet asylsökande och flyktingar som anlände till Europa minskade under 2017. Färre än 200 000 barn ansökte om asyl i EU, en minskning på nästan 50 procent jämfört med 2016. Kommissionens meddelande från 2017 om fastställande av åtgärder för att skydda migrerande barn var ett positivt steg i rätt riktning. Barnets bästa är en väletablerad princip inom internationell människorättslagstiftning som ingår i konventionen om barnets rättigheter (artikel 3), EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna (artikel 24) och EU:s sekundärrätt, såväl som i större delen av den nationella lagstiftningen med anknytning till barn. Uppgifter som samlats in för FRA:s Rapport om grundläggande rättigheter 2018 visar dock att det finns brist på vägledning. Endast ett fåtal medlemsstater har tagit fram strukturerade processer och metoder för att förverkliga barnets bästa i praktiken.

FRA:s yttrande 8.3

EU:s medlemsstater bör formalisera nationellt anpassade förfaranden för bedömning av barnets bästa inom området asyl och migration. Inom ramen för sådana förfaranden bör det tydligt anges i vilka situationer en formell

bestämning av barnets bästa är nödvändig, vem som är ansvarig, hur detta registreras och vilken metod avseende kön och kulturkänslighet som bör följas.

EU bör underlätta denna process genom att samordna den, kartlägga befintlig praxis och vägleda processen genom medlemsstaternas befintliga nätverk för barns rättigheter och skydd av migrerande barn, som kommissionen samordnar.

Barn fortsätter att frihetsberövas för immigrationsändamål. Flera medlemsstater har dock börjat ta fram alternativ till frihetsberövande. I EU:s regelverk fastställs att barn endast ska frihetsberövas som en sista utväg och endast om mindre tvingande åtgärder inte kan tillämpas effektivt. Ett sådant frihetsberövande ska ske under en så kort tidsperiod som möjligt. På FN-nivå utfärdade kommittén för barnets rättigheter och kommittén för skydd för alla migrerande arbetare och deras familjemedlemmar två gemensamma allmänna kommentarer, där de anger att frihetsberövande i samband med barns immigration strider mot barnets rättigheter. De bekräftar att barn aldrig bör frihetsberövas av skäl som har anknytning till deras föräldrars migrationsstatus. De stränga krav som följer av EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna och av artikel 3 (förbud mot tortyr) och 5 (rätt till frihet och säkerhet) i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna innebär att frihetsberövande endast i undantagsfall är i linje med EU-rätten.

FRA:s yttrande 8.4

För att främja barns rätt till skydd och vård bör EU och dess medlemsstater ta fram trovärdiga och ändamålsenliga icke frihetsberövande alternativ som skulle göra det onödigt att frihetsberöva barn under asylförfaranden eller i återsändningssyfte, oavsett huruvida de befinner sig i EU på egen hand eller tillsammans med sina familjer. Detta skulle kunna inbegripa att exempelvis utgå från fallhantering, alternativ vård, rådgivning eller handledning.

Europeiska kommissionen bör överväga en systematisk övervakning av användningen av frihetsberövande i samband med immigration för barn och andra personer som befinner sig i en utsatt situation.

I Europa förekommer radikalisering och våldsam extremism rotad i olika ideologier. Inrättandet av EU:s högnivågrupp av experter på radikalisering är ett lovande steg i riktning mot ett övergripande svar. Ett antal farhågor rörande grundläggande rättigheter uppkommer inom området radikalisering och vid genomförandet av EU:s strategi för inre säkerhet. Medlemsstaterna har genomfört en kombination av brottsbekämpningsåtgärder, men har även inrättat utbildningsprogram eller utbildningscentrum till stöd för barn som är i riskzonen för radikalisering eller deras familjer, och har främjat alternativa skildringar på onlineplattformar.

FRA:s yttrande 8.5

EU:s medlemsstater bör ta itu med den komplexa företeelsen radikalisering genom en övergripande, flerdimensionell strategi som går utöver säkerhets- och brottsbekämpningsåtgärder. För detta ändamål bör medlemsstaterna inrätta program som främjar medborgarskap och de gemensamma värdena frihet, tolerans och icke-diskriminering, i synnerhet i utbildningssammanhang. Medlemsstaterna bör främja effektiv samordning mellan befintliga aktörer inom skydd av barn, rättsväsendet, social omsorg och ungdomsvård samt hälso- och utbildningssystem för att underlätta övergripande integrerade insatser.

9. Tillgång till rättslig prövning samt brottsoffers rättigheter

Trots EU:s och andra internationella aktörers ansträngningar växte under 2017 oron i EU för utmaningar som rör rättsstatsprincipen och rättsväsendet. För första gången någonsin lade kommissionen därför fram ett förslag till rådet om antagande av ett beslut i enlighet med artikel 7.1 i EU-fördraget. Flera EU-länder vidtog samtidigt åtgärder för att stärka sina mekanismer för kollektiv prövning i linje med kommissionens rekommendation 2013/396/EU. Detta förbättrar förhoppningsvis tillgången till rättslig prövning. Framsteg gjordes också sett till brottsoffers rättigheter. Runt en tredjedel av EU-länderna antog lagstiftning för att införliva brottsofferdirektivet; många vidtog under 2017 nya åtgärder för att säkerställa att brottsoffer i god tid får omfattande information om sina rättigheter redan vid den första kontaktpunkten, som ofta är polisen. EU undertecknade Istanbulkonventionen som ett första steg mot att ratificera den, och ytterligare tre EU-länder ratificerade konventionen 2017. EU-ländernas erkännande av instrumentet som definition av de europeiska normerna för skyddet av de mänskliga rättigheterna i fråga om våld mot kvinnor och våld i hemmet stärktes på så vis. Detta omfattar även sexuella trakasserier, som fick mycket uppmärksamhet genom #metoo-rörelsen.

EU och andra internationella aktörer fortsatte under 2017 att konfronteras av växande utmaningar inom det rättsliga området på nationell nivå och i synnerhet avseende frågan om rättsväsendets oberoende. Ett oberoende rättsväsende är grundvalen för rättsstatsprincipen och för tillgången till rättslig prövning (artikel 19 i EU-fördraget, artikel 67.4 i EUF-fördraget och artikel 47 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna). Trots fortsatta insatser från EU och andra internationella aktörer orsakade rättsstatssituationen i en av EU:s medlemsstater växande oro, i synnerhet med avseende på rättsväsendets oberoende. Detta föranledde kommissionen att för första gången i EU:s historia lägga fram ett förslag till rådet om antagande av ett beslut enligt artikel 7.1 i EU-fördraget.

FRA:s yttrande 9.1

EU och dess medlemsstater uppmanas att ytterligare öka sina insatser och sitt samarbete för att stärka ett oberoende rättsväsende, vilket är en avgörande del av rättsstaten. En väg framåt i detta sammanhang är att frånga den befintliga metoden att ta itu med rättsstatsskriser i enskilda länder från fall till fall. I stället bör de befintliga insatserna ökas för att ta fram kriterier och kontextuella bedömningar som hjälper EU:s medlemsstater att känna igen och ta itu

med möjliga rättsstatsproblem på ett reguljärt och jämförbart sätt. Dessutom bör man följa de befintliga riktade råden från europeiska och internationella övervakningsmekanismer för mänskliga rättigheter, inbegripet de korrigerande åtgärder som fastställs i kommissionens rekommendationer som en del av dess förfarande inom ramen för rättsstatsprincipen, för att säkerställa respekt för rättsstatsprincipen. Alla EU-medlemsstater bör alltid vara redo att försvara rättsstatsprincipen och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka eventuella försök att undergräva rättsväsendets oberoende.

Kollektiva prövningsmöjligheter stärker tillgången till rättslig prövning, vilket är mycket viktigt för att säkerställa unionsrättens ändamålsenlighet och säkerställa respekten för grundläggande rättigheter, vilket krävs enligt artikel 47 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. I detta syfte har ett försök gjorts att underlätta tillgången till rättslig prövning genom kommissionens rekommendation 2013/396/EU om gemensamma principer för kollektiv prövning av ansökningar om förbudsföreläggande och av ersättningsanspråk vid åsidosättande av rättigheter som garanteras enligt unionsrätten. Därför rekommenderades en allmän

kollektiv prövningsmöjlighet baserad på samma grundläggande principer i alla EU-medlemsstater. Under 2017 inledde kommissionen sin utvärdering av genomförandet av rekommendation 2013/396/EU och flera medlemsstater vidtog åtgärder för att direkt genomföra den. Icke desto mindre varierar lagstiftningen på nationell nivå fortfarande markant mellan medlemsstaterna, vilket skapar olika former och nivåer av kollektiv talan.

FRA:s yttrande 9.2

EU:s medlemsstater bör – i nära samarbete med Europeiska kommissionen och andra EU-organ – fortsätta säkerställa att kommissionens rekommendation 2013/396/EU om kollektiva prövningsmöjligheter genomförs fullt ut för att möjliggöra verklig kollektiv talan och tillgång till rättslig prövning. De kollektiva prövningsmöjligheterna bör vara allmänna och inte begränsade till konsumentfrågor. Kommissionen bör även utnyttja utvärderingen av genomförandet av kommissionens rekommendation 2013/396/EU, som inleddes 2017, för att ge det stöd som EU:s medlemsstater behöver för att införa eller reformera sina nationella kollektiva prövningsmöjligheter i enlighet med rättsstatsprincipen och de grundläggande rättigheterna inom alla områden där det kan bli aktuellt med kollektiv talan om förbudsföreläggande eller skadestånd vid åsidosättande av de rättigheter som garanteras enligt unionsrätten.

Viss positiv utveckling kunde skönjas under 2017 i så måtto att fler EU-medlemsstater antog lagstiftning om införlivande av direktivet om brottsoffers rättigheter, inbegripet åtgärder för att säkerställa att brottsoffer underrättas om vilka rättigheter de har enligt ny lagstiftning. Uppgifter på nationell nivå i vissa medlemsstater visar att brottsoffer fortfarande stöter på hinder vid rapportering av brott och att brottsoffer inte alltid får heltäckande information om sina rättigheter. Detta kan i praktiken påverka brottsoffers rättigheter negativt.

FRA:s yttrande 9.3

Efter den positiva rättsliga utvecklingen fram till 2017 med att införliva direktivet om brottsoffers rättigheter bör medlemsstater inrikta sig på ett effektivt genomförande av detsamma. Detta bör inbegripa insamling av uppgifter enligt kön om hur brottsoffer har utnyttjat sina rättigheter. Sådana uppgifter bör användas för att ta itu

med luckor i de institutionella ramarna i syfte att göra det möjligt för och hjälpa brottsoffer att utnyttja sina rättigheter. Ytterligare insamling av uppgifter på nationell nivå och på EU-nivå kommer att klargöra detta och belysa luckor som behöver täppas till för att säkerställa att brottsoffer har tillgång till rättigheter och stöd i praktiken.

Under 2017 ratificerade ytterligare tre EU-medlemsstater Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Det innebär att totalt 17 av EU:s medlemsstater vid årets slut har ratificerat konventionen. När det handlar om att fastställa europeiska standarder för att skydda kvinnor mot våld är Istanbulkonventionen det viktigaste referensdokumentet. I synnerhet i artikel 36 åläggs partsstaterna att straffbelägga alla sexuella handlingar utan samtycke och att anta en strategi genom vilken en persons ovillkorliga sexuella beroende framhävs och stärks. I 2017 års utvärderingsrapporter från expertgruppen för åtgärder mot våld mot kvinnor och våld i hemmet (Grevio) uppdagades dock luckor i nationell lagstiftning vad gäller straffbeläggande av sexuella handlingar utan samtycke, vilket inte stämmer överens med kraven i konventionen.

FRA:s yttrande 9.4

Samtliga EU-medlemsstater och EU i sig bör överväga att ratificera Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). EU:s medlemsstater uppmuntras att ta itu med luckor i nationell lagstiftning vad gäller straffbeläggning av alla sexuella handlingar utan samtycke. EU:s medlemsstater bör – i linje med artikel 36 i Istanbulkonventionen – otvetydigt och ovillkorligt straffbelägga dessa handlingar.

Den krassa verklighet som uppdagades genom den globala #metoo-rörelsen understryker FRA:s resultat från dess undersökning från 2012 om våld mot kvinnor, som visade att våld mot kvinnor – inbegripet sexuella trakasserier – fortfarande är omfattande. Följaktligen finns det ett tydligt behov av förnyad tonvikt på detta område, både på EU-nivå och medlemsstatsnivå.

FRA:s yttrande 9.5

EU:s medlemsstater bör stärka sina insatser och vidta ytterligare åtgärder för att förebygga och bekämpa sexuella trakasserier. Detta bör inbegripa nödvändiga steg mot ett faktiskt förbud mot sexuella trakasserier vad gäller tillträde till anställning och arbetsvillkor i enlighet med direktiv 2006/54/EG om genomförandet av principen om lika möjligheter och likabehandling av kvinnor och män i arbetslivet (omarbetning).

10. Utvecklingen i fråga om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Europeiska kommissionens lägesrapport för genomförandet av EU:s handikappstrategi 2010–2020 gav ett tillfälle att utvärdera vad EU gör för att omsätta rättigheterna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i praktiken. De steg som vidtogs mot att anta den europeiska rättsakten om tillgänglighet visar att vi närmar oss en viktig rättslig milstolpe. Men trots att betydande resultat uppnåtts på både EU-nivå och nationell nivå finns det fortfarande luckor i genomförandet inom viktiga områden såsom tillgänglighet och möjligheten att leva självständigt. Verktyg i form av till exempel indikatorer och domslut från nationella domstolar om möjligheten till rättslig prövning när det gäller konventionen kan bidra till att de lovande rättsliga skyldigheterna faktiskt blir verklighet. Övervakningsmekanismer som inrättas i enlighet med artikel 33.2 i konventionen kan också spela en mycket viktig roll, men bristande resurser, begränsade mandat och för lite oberoende hindrar deras effektivitet.

Europeiska kommissionens lägesrapport om genomförandet av EU:s handikappstrategi visar hur åtgärderna för genomförande av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bidrar till att främja omfattande rättsliga och politiska reformer, från tillgänglighet till självständigt liv. För vissa initiativ på EU- och medlemsstatsnivå har däremot ett människorättsbaserat synsätt på funktionsnedsättning inte integrerats fullt ut enligt kraven i konventionen, eller också saknas det tydliga mål, adekvat budget eller operativ vägledning för att effektivt genomföra och utvärdera framstegen.

FRA:s yttrande 10.1

EU och dess medlemsstater bör intensifiera insatserna för att integrera konventionens normer i sina rättsliga och politiska ramar för att säkerställa att det människorättsbaserade synsättet på funktionsnedsättning avspeglas fullt ut i lagstiftning och politiskt beslutsfattande. Detta skulle kunna inbegripa en omfattande översyn av lagstiftningen för att säkerställa att den överensstämmer med konventionen. Riktlinjer om genomförandet bör innehålla tydliga mål och tidsramar samt kartlägga vilka aktörer

som har ansvaret för reformer. Medlemsstaterna bör även överväga att ta fram indikatorer för att följa framsteg och belysa luckor i genomförandet.

Efter intensiva förhandlingar antog Europeiska unionens råd och Europaparlamentet 2017 sina ståndpunkter i fråga om den föreslagna europeiska rättsakten om tillgänglighet, vilket pekar på EU:s åtagande när det gäller denna flaggskeppslagstiftning om genomförande av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Betydande skillnader kvarstår dock i viktiga frågor, såsom rättsaktens tillämplighet för audiovisuella medier och transporttjänster, såväl som dess inbördes förhållande med annan relevant unionsrätt, inbegripet de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) och direktivet om offentlig upphandling. Detta innebär att förslaget kan försvagas på centrala områden under de rättsliga förhandlingarna, vilket riskerar att undergräva rättsaktens möjlighet att förbättra tillgängligheten till varor och tjänster för personer med funktionsnedsättning i EU.

FRA:s yttrande 10.2

EU bör säkerställa att en omfattande europeisk rättsakt om tillgänglighet skyndsamt antas, vilket inbegriper kraftfulla efterlevnadsåtgärder. Detta bör innefatta standarder för tillgänglighet till byggd miljö och transporttjänster. För att säkerställa samstämmighet med större delen av EU-lagstiftningen bör rättsakten omfatta bestämmelser genom vilka den kopplas till andra relevanta rättsakter, såsom förordningarna om de europeiska struktur- och investeringsfonderna och direktivet om offentlig upphandling.

De europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) spelar en viktig roll för att stärka de nationella insatserna för att ge möjlighet till ett självständigt liv. Det civila samhället, inbegripet organisationer för personer med funktionsnedsättning, kan spela en viktig roll genom att tillhandahålla den information som krävs för effektiv övervakning av användningen av fonderna.

FRA:s yttrande 10.3

EU och dess medlemsstater bör säkerställa att de rättigheter för personer med funktionsnedsättning som ingår i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna respekteras fullt ut, för att maximera möjligheten för de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) att främja ett självständigt liv. För att möjliggöra en effektiv övervakning av fonderna och deras resultat bör EU och dess medlemsstater även vidta åtgärder i syfte att inbegripa organisationer för personer med funktionsnedsättning i ESI-fondernas övervakningskommittéer och att säkerställa att det samlas in adekvata och lämpliga uppgifter om hur ESI-fonderna används.

Vid utgången av 2017 var Irland den enda EU-medlemsstat som inte hade ratificerat konventionen, även om de viktigaste reformer som krävs för ratificering nu har genomförts. Ytterligare fem medlemsstater och EU har ännu inte ratificerat det fakultativa protokollet till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, genom vilket det blir möjligt för enskilda personer att lämna in klagomål till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt detta protokoll kan kommittén också ta initiativ till konfidentiella undersökningar efter att ha erhållit "tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska

kränkningar" av de rättigheter som anges i konventionen (artikel 6).

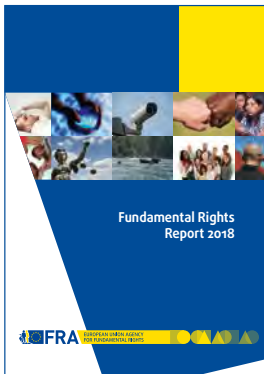
FRA:s yttrande 10.4

De EU-medlemsstater som ännu inte har blivit part i det fakultativa protokollet till konventionen bör överväga att slutföra de åtgärder som krävs för att säkerställa dess ratificering så snart som möjligt, så att det fakultativa protokollet kan ratificeras fullt ut i hela EU. EU bör även överväga att snabbt genomföra åtgärder för att godkänna det fakultativa protokollet.

Vid utgången av 2017 hade två av de 27 EU-medlemsstater som ratificerat konventionen ännu inte upprättat ramar för att främja, skydda och övervaka dess genomförande, såsom krävs enligt artikel 33.2. Vissa av de befintliga ramarnas faktiska funktion undergrävs av otillräckliga resurser, begränsade mandat, och ett misslyckande med att säkerställa ett systematiskt deltagande av personer med funktionsnedsättning, såväl som av bristande oberoende i enlighet med Parisprinciperna för hur nationella människorättsinstitutioner ska fungera.

FRA:s yttrande 10.5

EU och dess medlemsstater bör överväga att avsätta tillräckliga och stabila finansiella och mänskliga resurser för de övervakningsmekanismer som fastställs i artikel 33.2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Som framgår av FRA:s rättsliga yttrande om kraven enligt artikel 33.2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning utifrån ett EU-perspektiv (2016) bör de även överväga att garantera övervakningsmekanismernas varaktighet och oberoende genom att säkerställa att de har en solid rättslig grund och att deras sammansättning och verksamhet sker i överensstämmelse med Parisprinciperna för hur nationella människorättsinstitutioner ska fungera.

År 2017 innebar både framgångar och motgångar för skyddet av de grundläggande rättigheterna. FRA:s *Rapport om grundläggande rättigheter 2018* innehåller en granskning av de viktigaste händelserna i EU från januari till december 2017 och sammanfattar FRA:s yttranden om dem. Rapporten tar upp både framsteg och återstående problemområden och ger inblick i de viktigaste frågorna som formar diskussionen om grundläggande rättigheter i hela EU.

I detta års fokuskapitel behandlas övergången till en rättighetsbaserad inställning till åldrande. I de övriga kapitlen diskuteras EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och medlemsstaternas användning av den, jämställdhet och icke-diskriminering, rasism, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans, integration av romer, asyl och migration, informationssamhället, sekretess och uppgiftsskydd, barns rättigheter, tillgång till rättslig prövning samt utveckling när det gäller genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Mer information:

Den fullständiga rapporten från FRA, *Rapport om grundläggande rättigheter 2018 (Fundamental Rights Report 2018)*, finns här: <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/fundamental-rights-report-2018>

Se även relaterade FRA-publikationer:

- FRA (2018), *Rapport om grundläggande rättigheter 2018 – FRA:s yttranden*, Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/fundamental-rights-report-2018-fra-opinions> (tillgänglig på alla 24 officiella EU-språk)
- FRA (2018), *Shifting perceptions: towards a rights-based approach to ageing*, Luxemburg, Publikationsbyrån, <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/frr-2018-focus-rights-based-ageing> (finns på engelska och franska)

För tidigare årsrapporter från FRA om utmaningar och resultat när det gäller grundläggande rättigheter i Europeiska unionen under ett specifikt år, se: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (finns på engelska, franska och tyska).

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Österrike
Tfn +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Publikationsbyrån

© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, 2018
© Foto (från övre vänster till höger nederst): iStockphoto;
Europeiska kommissionen; iStockphoto (3 & 4);
OSCE (Milan Obradovic); iStockphoto (6-10)
Print: ISBN 978-92-9491-948-9, doi:10.2811/493781
PDF: ISBN 978-92-9491-939-7, doi:10.2811/59677